دەروونزانی گەشە علم النفس النمو

بەشی ڕێنمایی – قۆناغ 2 بەشی بایۆلۆجی – قۆناغ 3

بەشی 4

قۆناغەکانی گەشەی کۆرپەلە

ئامادەکار

د .دیار محی الدین صادق جەباری

2021- 2020

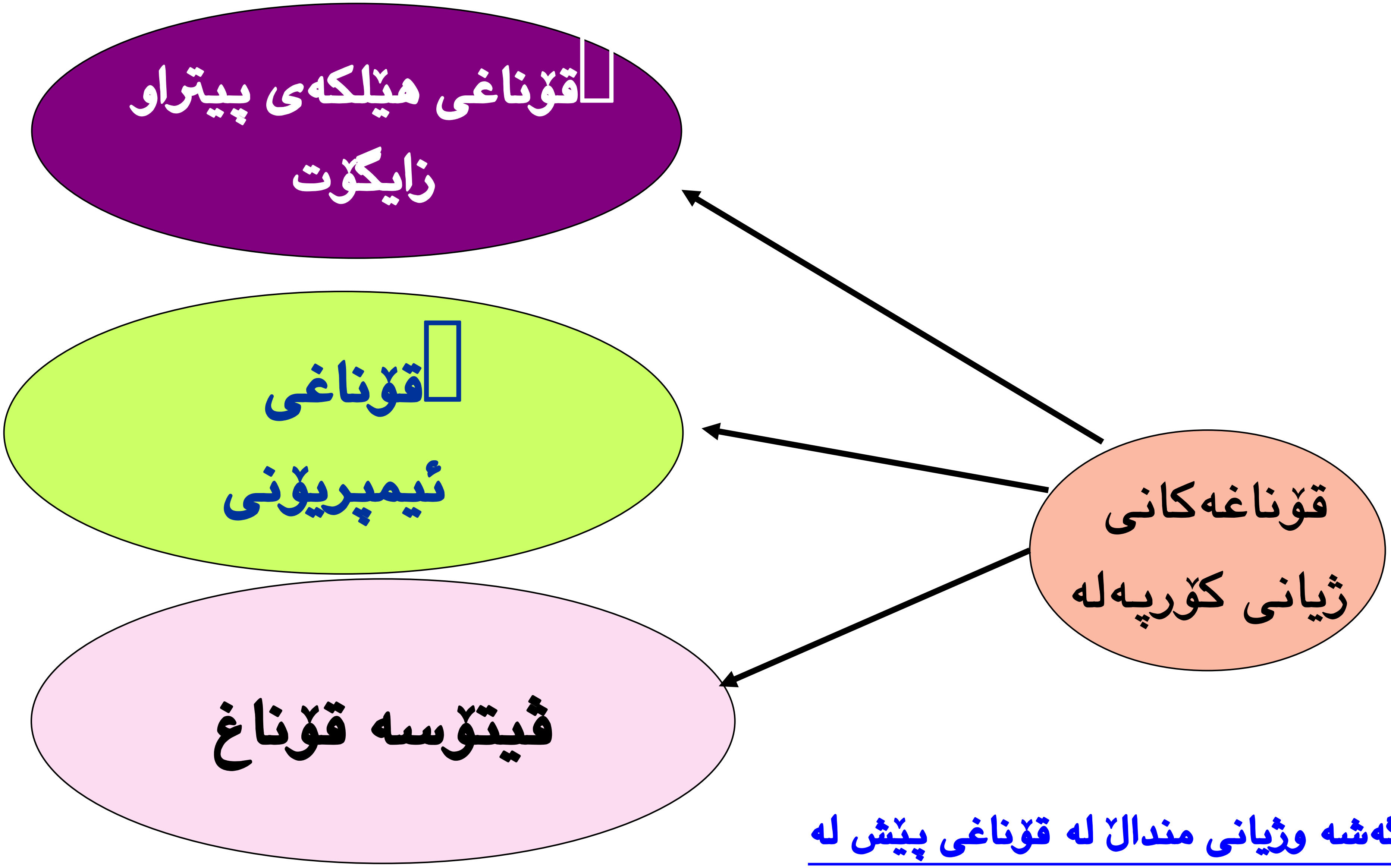

گەشە وژیانی منداڵ لە قۆناغی پێش لە دایك بوون :

زانایان بۆ 3 قۆناغی سەرەکی دا دابەش دەکەن:

یەكەم: قۆناغی هێلكەی پیتراو (زایگۆت) : :

- 2 هەفتە بەردەوام دەبێت .
- هێلكەی پیتراو – جۆگەی ڤالوپ – منداڵدانی دایك – خۆ هەڵواسین ....
- بە 16 كاتژمێر دەبێتە (8) خانە ...
- ئینجا دەبێتە 16 – 32 – 64 -128 ......هتد ..
- دروستبوونی بۆشاییيەك لەناو خانەكاندا (بوون بە 2 كۆمەڵە):

كۆمەڵەی یەكەم : خانەكانی دیوی دەرەوە :

ئەركی سەرەكی (دابین كردنی خۆراك وپێداویستی یەكانی تری ژیانی كۆرپەلە وپارێزگاری كردنیەتی .

كۆمەڵەی دووەم : خانەكانی دیوی ناوەوە : كۆرپەلەش لێ ی دروست دەبێت ..

دووەم: قۆناغی ئیمپریۆنی: (6 هەفتە بەردەوام دەبێت):

أ – وێلاش (المشيمة) :

ئەركی گواستنەوەی ئۆكسجین و خۆراك و پێداویستی گرنگ لە خوێنی دایك بۆ خوێنی كۆرپەلە و بە پێچەوانەوە (بۆ پاشەڕۆ).

وێلاش ڕەگەزەكانی ناو خوێن دەگوازێتەوە نەوەك خوێنی دایك بۆ منالٚ یان بە پێچەوانەوە)

ب – ناوكە پەتك (الحبل السري) :

ئەركی بەستنەوەی منالّە بە وێلاشەوە .

ج – كیسەی سولی :

پارێزگاری كۆرپەلەیە (لانەی گەشەكردنە) سەرما وگەرما ودەنگ و فشار

لەم قۆناغە دا خانەكان دابەش دەبن بەسەر 3 چین دا:

1.چینی دەرەوە:

پێست ، پرچ و نینۆك و ددان ، هەستەوەرە خانەكان)

2.چینی ناوەراست:

(ماسولكە ، ئێسقەكان ، سوری خوێن ، ئەندامی دەرهاویشتن).

3.چینی ناوەوە:

(ئەندامەكانی هەناو ، جگەر ، پەنكریاس ، گەدە، سییەكان).

سێیەم : ڤیتۆسە قۆناغ :   لە (8) هەشت هەفتە

- (جەستەی وەك مرۆڤێكی كامل)...
- ئەگەرەكانی (لەبار چوون) – تا لەدایك بوون) .
- لەم قۆناغەدا هەموو ئەو ئەندامانەی كە لە قۆناغی پێشوودا بناغەی دارێژراوە بەرەو پێگەیشتن دەچن .

- **تێبینی :**
- كۆرپەلە لە دوای تەواوبونی مانگی 3:
- درێژی دەگاتە (7,62 سم)
- كێشەكەی دەگاتە (0,985 ككم) ..
- شێوەكەی وەك مرۆڤێكی ئاسایی یە ...
- سەری زۆر گەورەترە ولەگەل بارستایی ناگونجاوە ..
- دروست بوونی جولەی هەڕەمەكی دەست وقاچ ....
- دروست وبوونی پێڵووی چاو و نینۆك ..
- توخم (ڕەگەزی) كۆرپەلە بەدیار دەكەوێت .

- لە كۆتایی مانگی (4 ەمی) درێژی كۆرپەلە دەگاتە (11,5 سم)

- **وەسفی زانا جیزیل بۆ جووڵەی کۆرپەلە لە مانگی 4:**
- لێوی سەرەوەی دەجولێنیت ..زیاتر گەشە کردن لێوەی خوارەوە شی دەجولێنێ ...ودواتر هەردوکیان بەیەکەوە ...
- دەتوانێ دەمی بکاتەوە و دایبخات ..
- پرۆسەی قوت دان لەکاتی دەم داخراوی ...
- شلەی سولی قووت دەدات ...ڕاهێنان ...
- زمانی دەجوولێنێ ...
- سەری وەردەگێڕێ ...
- دایك هەست بە جولەی کۆرپەلە دەکات لە 4 مانگی یدا ...

- **تێبینی لەسەر مانگەکانی (5 – 6 – 7) ی کۆرپەلە :**
-

5 مانگ

- درێژی (25,5 سم)
- پێستی زیاتر گەشە کردن ..
- نینۆك و پرچ دەردەکەون ..
- گەشەکردنی ئارەقە گلاند...

6 مانگ

- پێکهاتەی چاو تەواو دەبێت ..
- دەرکەوتنی هەستەوەری تام کردن لەسەر زمان ..
- خانەکانی سەر زمان دەردەکەون

7 مانگی

- خاڵی ناسك وترسناك ... لەدایك بوون
- بواری ژیان و مانەوە هەیە ...بۆ ؟
- کۆئەندامەکانی (سوڕی خوێن ، دەمار ، هەرس ،...هتد تا ڕادەیەکی باش پێگەیشتوون و یارمەتی مانەوەی کۆرپەلە دەدەن

هۆكاری كاریگەر لە گەشەی كۆرپەلە لە ناو سكی دایك دا

كۆمەڵێك هۆكار هەیە ئەگەر ڕەچاو نەكرێ كاریگەری ترسناكی بەسەر گەشەی كۆرپەلە دەبێ وگرفتی بۆ دروست دەكات ...

1. نەخۆش كەوتنی دایك.
2. دەرمان و مادده بێ هۆشكەرەكان
3. تیشك (الاشعة)
4. ژینگە
5. هۆكاری (RH).
6. خۆراك.
7. باری جەستەیی و دەروونی..
8. تەمەنی دایك .

1. نەخۆش کەوتنی دایك:

نەخۆش کەوتن و پرۆسەی میتاپۆلیزم

نەخۆشی یەکان :

1. فشاری خوێن (زەخت)
2. سورێژەی ئەڵمانی: لە (12) هەفتەی یەکەمدا .. ڤایرۆسێکە تووشی دایك دەبێ لە وێلاشەوە بۆ منداڵ دەروات) و تووشبوون بە نەخۆشی یەکانی دڵ و چاو و کەڕ ولاڵی دەکات.
3. نەخۆشی دڵ (دواکەوتنی ژیری)
4. نەخۆشی تای قرمزی
5. نەخۆشی گزاز ..

2 – دەرمان وهۆكارە سڕكەر و هۆشبەرەكان :

تتراسايكلين – ئەنتى بايۆتيك – دژە ئيلتهابات (كەم ژيرى)

- زۆربەى توێژینەوە لەسەر ئافرەتی سكپڕ –جگەرەكێش بە ڕێژەیەكی زۆر نیكۆتین وەردەگرن ...زۆر لە منداڵانی ئەودایكانە تووشی :
- كەم ژيری ..
- نارێكی جەستەیی (كێشی سوكتر لە منداڵی ئاسایی و باڵا كورتر) .
- لەبارچوون و مردن .. یان پێش وەخت لەدایك بوون دەبن
- لاوازی ئەقلی ...
- ڕیژەی تلقیح لای دایكی جگەرەكێش كەمترە 20 ٪ وەك لە لای دایكی ئاسایی ، وەك (سن اليأس) ...

- **كحول :**
- **50**٪ ی ئافرەت کەکحول وەردەگرن منداڵی شێواویان دەبێت.
- **ترسناکی کحول (کاتێك لەسەرەتایی سکپری بەکاریهێنی)**
- باوکێك بەردەوام کحول بەکاربهێنی :
- ¼ منداڵ دەموچاوی شێواو ..
- کێشەی کۆئەندامی دەمار ...
- دواکەوتنی(عەقلی یان جوولەیی).
- ناتوانرێ ئەو جۆرەنەخۆشیانە چارەسەربکرێت لە دوای لە دایك بوون .

3- تیشك گرتن وبەركەوتن (الاشعة)

- توێژینەوەی پزیشك ودروونزانی (ئافرەتی دووگیان تا منالّ بوون).
- ئەنجام : زۆربەی منالّەكان تووشی :

1.دواكەوتنی ژیری ..

2.شێواندنی جەستەیی ... كێش كەمی

3.لەبارچوون بوون و یاخود بە مردوویی دەبن ...

- هۆكاری سەرەكی (بەركەوتنی دایكەكە بە تیشكی (×) ...
- كەواتە ...منالّانی ...هەلەبجە – ناكازاكی – هیرۆشیما

4 – ژینەگە (البيئة) :

أ– ژینگەی جوگرافی :

جوگرافیای ژینگەی مرۆڤی ....کاریگەری بەردەوامی لەسەر:

1. چالاکی ...
2. هەڵس و کەوت ...
3. کەسایەتی ....

ژینگەی شاخاوی یان دەشت.... ؟!

جیاوازی نێوان دووگیان لە نێوان ناوچەی شاخاوی – سارد و سەخت و دووگیانی ناوچەی دەشت و شوێنەکانی تر بە ئاسانی وئاشکرا دیارە .

ب ـ ژینگەی کۆمەلاّیەتی :

رۆشـــنبیری و داب و نـــەریتی کۆمـــەڵگا و پەیوەنـــدی کۆمەڵایـەتی و ئـەو بـەهاو ئاکارانـەی کـە باوەڕیـان پـێ یـەتی ، ڕەنگدانـەوەو کاریگـەری تایبـەتی خۆیـان لەسـەر ڕەوشت و کەسایەتی مرۆڤ دەبێت.

فشارەکانی کۆمەڵگا :

1. منالّ نەبوون
2. منالّی نووقستان
3. منالّی کچ و کوڕ

ج - ژینگەی دەروونی :

- ئەو بارودۆخ و کەشە تایبەتیەی کە تاک لەناو خێزان و کۆمەڵەکەیدا بەرەنگاریان دەبێتەوە .

- ژینگەی دەروونی ئاسایی :

1. بێ گرفت و هەڵچوونی سلبی ...
2. گواستنەوەی کاریگەری هێمنی و ئاسایشی دەروونی دایک لەسەر گەشەی منداڵەکە..

– دوو گیانی لە ژینگەی خەم و خەفەت و ترس و تۆقاندن و دڵەراوکێ و زۆربەی جار تووشی هەڵچوون ببێت، ئەو کاتە کۆرپەلەکەی زەرەرو زیانێکی زۆری جەستەیی و ژیری پێدەگات.

5– هۆكاری رایسی RH :

- بوونی مادەی (ئەنتیجین) لەسەر خرۆکە سوورەکانی خوێن ....
- لە مەیمونی (رایسی) دۆزراوەتەوە زانایان (لاندشتاینەر و فاینەر)....
- 83% - 86 %..خەڵك هەیانە ....واتا .. + RH
- 17 % - 14 %..خەڵك نییانە ...واتا ... – RH
- **بە بۆماوە لەلایەن باوانەوە بۆ منالّ دەگوازێتەوە ....**

باوك	دایك	كاریگەری كێشە
RH+	RH+	نی یە
RH-	RH-	نی یە
RH-	RH+	نی یە
RH+	RH-	هەیە

تەواوكارى ... هۆكارى رايسى RH :

- باوك + ...بۆ منالّ دەگوێزيتەوە ....لەرێگەى خوێن .....
- **منالّ يش بۆ خوێنى دايكە ...كە نييەتى ....**
- **دايك ئەنتى بۆدى ...دژى ...خوينى منالّ ...**
- **خوێنى منالّ شيبوونەوە ولەناو چوون ... مردنى منالّ ...**
- **زەروورەتى شيكردنەوەى پزيشكى پيش هاوسەرگيرى ....**
- **سەردەمى كۆن .... كارەساتى كەم ئەندامى ...**
- **ئێستا ..لقاح هەيە ...(گاما گلۆ بيولين)**

6 – خۆراكی دایك:

- سەرچاوەی ووزە و بنیاتنەری ئەندامەكانی لەشی كۆرپەلە (گشت پێداویستیەكانی خۆراكی لە رێگەی دایكەوە دەستی دەكەوێت)
- كەمی (ڤیتامین B) و پرۆتین و نارێكیان لە خۆراكی دایكدا دەبێتە :

1. كەموكورتی جەستەیی كۆرپەلە..
2. كەم خوێنی كۆرپەلە..
3. لاوازی كۆرپەلە...
4. دوواكەوتنی ژیری كۆرپەلە....

- ئافرەتی تووشبوو بەبەدخۆراكی زیاتر منداڵیان لەبار دەچێت ویان لەپێش كاتی خۆیان مندالەكانیان لە دایک دەبن.

7 – باری جەستەیی ودەروونی دایك :

- هەلگرتنی شتی قورس و گران ..
- هیلاک بوونی بەردەوام ....
- هۆی ئازاردانی دایک و لەبار چوونی کۆرپەلەکەی.

- باری دەروونی پێشتر باسکراوە

8 – تەمەنی دایك : باشترین تەمەنی دایك بۆ پیتاندن (20-35)ساڵ .

خشتەی تەمەن و ڕێژەی سەلامەتی کۆرپەلە

20-24 ساڵ	%100
25-29 ساڵ	%93
30-34 ساڵ	%85
35-39 ساڵ	%69
40-44 ساڵ	%35
45-49 ساڵ	%5